

Datum: 08.12.2003
Autor: Markéta Pilátová
Zdroj: Respekt
Strana: 18
Číslo: 50/03

Poslední mohykáni

Příběh indiánů, kteří se nikdy nevzdali

"Je to právě deset let, co jsme se radovali," říká José Curin (26). Patří k indiánskému kmenu Mapuche, v chilské metropoli studuje informatiku a vzpomíná na schválení zákona o základních právech indiánů. "Teď jsme ale mírně řečeno v rozpacích." Zákon, který měl indiánům v Chile po staletích ústrků zajistit právo na kvalitní půdu a tradiční způsob života, se totiž před nedávnem opět změnil v cár papíru. Na jejich "nedotknutelném" území hodlá vláda postavit mamutí vodní elektrárnu. Přesto nelze říci, že by pozoruhodní chilští indiáni svůj boj úplně prohráli.

Neporažení

Téměř milionová komunita Mapuche tvoří zhruba desetinu chilské populace a boří mnohá klíše o porobených původních obyvatelích Latinské Ameriky. Mapuche totiž nikdy bílí dobyvatelé Jižní Ameriky nedostali úplně na kolena, ačkoli se o to snažili a jejich potomci se snaží dodnes. Původní obyvatelé jižního Chile neměli zdaleka tak dobré zbraně jako jejich protivníci, přesto však dokázali vést proti Španělům úspěšnou a takticky vyváženou partyzánskou válku. Lehce pohyblivé kočovné kmeny bleskově přepadávaly nepřítele a mizely v araukáriových lesích. Divocí bojovníci se úspěšně bránili invazi více než tři sta let a conquistadoři nakonec v osmnáctém století uznali svou porážku a požádali o příměří. Přírozenou hranici mezi oběma stranami pak vytvořila řeka Bío-Bío. Když však později přicházeli noví kolonisté z Evropy, bylo jich tolik, že přes vytrvalý odpor indiánů tuto hranici překročili. Indiány pak vytlačovali stále více na jih a zabírali jim další a další půdu. S nástupem Allendeho sociálně-komunistických experimentů v sedmdesátých letech minulého století se alespoň zpočátku zdálo, že Mapuche čekají lepší časy. Svitla jim totiž naděje, že při zamýšlené pozemkové reformě dostanou zpět dobrou půdu a budou moci žít v klidu a po svém. Pro levicové vizionáře však představovali především vhodnou "lidovou masu" zemědělců určenou pro kolektivní hospodaření. Pinochetova diktatura v nich zase viděla podřadné obyvatele s levicovými sklony a začala je nutit, aby se vzdali vlastní identity a stali se "moderními Chilany". Generálův režim zabavil indiánským komunitám zbytky půdy a odbojné jedince nechal "zmizet". Podle oficiálních statistik se obětmi Pinochetovy vlády stala tisícovka indiánů Mapuche, neoficiální prameny hovoří až o pěti tisících zabíjených. Dnes žije přibližně polovina kmene Mapuche na březích řeky Bío-Bío, druhá se během dvacátého století postupně odstěhovala za prací do hlavního města. Děti indiánů odcházejí zejména za vzděláním. Ani to však nijak neoslabuje soudržnost komunity. Městští Mapuche totiž stále udržují s příbuznými na venkově úzké vztahy a dbají na to, aby se nerozprodávala rodinná půda. Je zcela běžné, že se i velmi úspěšní podnikatelé vzdávají své kariéry a vracejí se domů, aby se postarali o stárnoucí rodiče.

Když se kácí les

Po demokratizaci země se v roce 1993 po staletích útlaku nepoddajní indiáni nakonec přece jen dočkali vytouženého zákona o právech na půdu a tradiční způsob života. Spolu s tím pak získaly jejich děti právo na vzdělání v jazyce mapudungun a každým rokem se utěšeně rozrůstal počet nových indiánských spolků a organizací. Letos se však do života kmene znovu vrátil tvrdý zápas o životní prostor. Tentokrát se mu stalo osudným, že obývá břehy nejmohutnější chilské řeky Bío-Bío. Protože se Chile tradičně potýká s nedostatkem surovin pro výrobu elektrické energie (66 % jich dováží ze

zahraničí) a protože ostatní toky v zemi jsou poměrně krátké a často vysychají, rozhodla se vláda postavit za půl miliardy dolarů na horním toku Bío-Bío obří hydroelektrárnu. Opět se tak proti sobě - jiným způsobem a na jiných místech - ocitla hrstka indiánů a španělští nositelé "vyspělejší civilizace": akcie firmy ENDESA, která má elektrárnu vybudovat, vlastní totiž z velké části Španělé. Vzdělaná mapučská elita žijící ve městech z jejich souboje prostřednictvím internetu a nenásilných happeningů v ulicích chilských měst udělala drama. Podařilo se jí totiž přitáhnout pozornost mnoha domácích i světových médií. Ulice zaplnily letáky a poklidné protestní pochody doprovázené tradiční hudbou přenášely televizní kamery do milionů domácností na celém světě. Indiáni dobře věděli, že nemohou spoléhat jen na sílu domácího veřejného mínění, a celou záležitost předložili také komisi na obranu lidských práv při OSN. "Nechtěli jsme více, než co nám slibuje zákon, tedy možnost žít po svém," říká José Curin. "Nechtěli jsme se stěhovat na náhradní pozemky ve velkých nadmořských výškách, protože naše stáda, zvyklá na letní a zimní přemísťování z pastvin na březích Bío-Bío do hor a zase zpět, by trpěla. Země pro nás nemá hodnotu, kterou je možné přepočítat na peníze."

Maximum možného

Situace se nakonec stala pro vládu neúnosnou, protože stížnosti přetřásané na půdě OSN poškozovaly těžce budovaný obraz demokratického Chile v očích mezinárodní veřejnosti. Kabinet proto alespoň částečně couvl a přislíbil indiánům podstatně lepší odškodnění. Místo původních pár tisícovek dolarů se kompenzace vyšplhaly téměř na milion dolarů. Navíc si Mapuche vynutili 1200 hektarů půdy na příhodnějších místech, než bylo původně určeno, a indiánské děti získaly stipendia. Třebaže to z pohledu Středoevropana může vypadat jako chmurný příběh o další katastrofální indiánské porážce, jde ve srovnání s osudy indiánských komunit ve Střední a Jižní Americe o mimořádný úspěch Mapuche, který by se mohl stát inspirací pro ostatní. "Bojují s moderní civilizací, ta hodnotu půdy dokáže vyčíslit jen penězi. Z tohoto pohledu se tedy nenechali utlačit a dokázali si alespoň vymoci maximum možného," komentuje klání znalkyně mapučské kultury - překladatelka a sociální antropoložka Jarka Stuchlíková.

Autorka pracuje na katedře romanistiky FF UP v Olomouci